

**Recenzja rozprawy doktorskiej magister Pauliny Błażejewskiej
pt. „Relacje bilateralne Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Czeską w
latach 1993-2016”.**

Promotor rozprawy prof. dr hab. Maciej Mróz.

Rozprawa doktorska mgr Pauliny Błażejewskiej jest poświęcona relacjom między Polską a Republiką Czeską w latach 1993-2016, rozpatrywanym w szerszym, niż to wskazano w tytule, kontekście środowiska międzynarodowego, wpływającego na politykę zagraniczną obu państw. Takie ujęcie tematu oraz postawione we wstępie hipotezy badawcze, wymagały wykorzystania narzędzi badawczych nie tylko z zakresu metodologii historii, ale także metod badawczych właściwych dla nauk społecznych – nadając rozprawie charakter interdyscyplinarny. Podjęty temat stanowił w pewnej części przedmiot naukowych zainteresowań Doktorantki, czemu dała wyraz w postaci artykułów w czasopiśmie naukowych i rozdziałów w monografiach, poświęconych działalności Grupy Wyszehradzkiej czy też polityce zagranicznej rządu w Pradze.

Zakres chronologiczny pracy został określony na lata 1993-2016 i tak przyjęte ramy czasowe znajdują mocniejsze uzasadnienie w odniesieniu do początkowej cezury – powstania Republiki Czeskiej po podziale Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej. Przyjęta w pracy końcowa cezura, jest już bardziej dyskusyjna i z pewnością nie jest symboliczna (tak doktorantka pisze we wstępie). W założeniu Autorki stanowi ją 25-ta rocznica podpisania w 1991 r. układu, zawartego z podmiotem prawa międzynarodowego, którego sukcesorem jest Republika Czeska. Z drugiej strony, na usprawiedliwienie Doktorantki, należy podkreślić, że trudno znaleźć przełomową datę w bilateralnych relacjach polsko-czeskich – można próbować jej szukać w polityce zagranicznej czy wewnętrznej obu państw, bądź szerzej – w zmieniającym się środowisku międzynarodowym. Taką datą niewątpliwie mogła być akcesja do Unii Europejskiej jednak wzajemne relacje w latach 1993-2003, zostały już omówione w książce autorstwa Marka Migalskiego i Waldemara Wojtasika – *Polska i Republika Czeska. Dekada sąsiedztwa*, Sosnowiec 2004, o której autorka nie wspomina we wstępie do pracy

(książka znajduje się w bibliografii załącznikowej), pisząc na s. 8 – „*Relacje Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Czeską w badanym okresie nie doczekały się szczegółowego opracowania...*” choć sama dalej przyznaje, że aktualny stan badań kładzie nacisk na „...*analizę stosunków dwustronnych obejmującą zazwyczaj okres do momentu wstąpienia obu państw w struktury Unii Europejskiej*”.

Podążając za słowami Autorki można zadać pytanie, jaki jest cel prezentowanej dysertacji doktorskiej, której tytuł zapowiada, że będzie to studium wzajemnych relacji polsko-czeskich? W rozbudowanym wstępie na s. 12 autorka wyraźnie ten cel definiuje pisząc – „*Celem niniejszej rozprawy doktorskiej jest zbadanie rozwoju stosunków polsko-czeskich w kontekście ich pozycji i ról w systemie międzynarodowym*”. Następnie Doktorantka formułuje trzy hipotezy badawcze (zapowiadając ich weryfikację w toku dalszego wywodu), które jednoznacznie wskazują, że tematem rozprawy doktorskiej nie będzie analiza dwustronnych relacji sąsiedzkich, lub przynajmniej nie jedynym jej przedmiotem. Syntetyzując – celem dysertacji jest wykazanie, że relacje bilateralne wzmocniły pozycję Polski i Republiki Czeskiej w systemie międzynarodowym, z drugiej zaś strony dążenie do realizacji nadrzędnych interesów narodowych, pozwoliło na znalezienie płaszczyzn do współpracy Warszawy i Pragi (np. w kwestii bezpieczeństwa) lub stwarzało pole do rywalizacji na arenie międzynarodowej.

Autorka postawiła sobie bardzo ambitne i trudne do wykonania zadanie, a jego realizację oparła na analizie zagadnień, które w pewnej mierze były już przedmiotem analiz. Sformułowane we wstępie: cel, hipotezy i pytania badawcze, a także struktura pracy, nasuwają moje wątpliwości co do zasadności zaproponowanego tematu pracy. W moim przekonaniu przed publikacją monografii, Autorka powinna pomyśleć o jego przerehabilitowaniu polegającym na dodaniu podtytułu, który pozwoli wyraźniej zaakcentować kontekst międzynarodowy w bilateralnych relacjach Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Czeską w latach 1993-2016. W innym przypadku, pozostając w zgodzie w dotychczasowym tytule, należałoby zmienić konstrukcję rozprawy doktorskiej, mocniej akcentując w niej kwestie: mniejszości narodowych, dwustronnej współpracy kulturalnej, działalności przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych, działań dyplomacji ekonomicznej, publicznej i kulturalnej, zmian dotychczasowych wzajemnych stereotypów Polaków i Czechów itd. Co za tym idzie, należałoby poszerzyć bazę źródłową i wykorzystaną literaturę przedmiotu, wówczas też praca byłaby nowatorska i wypełniłaby lukę w badaniach nad stosunkami polsko-czeskimi po 1989 r.

Rozprawę doktorską rozpoczyna obszerny wstęp, którego mocną stroną jest określenie metod badawczych właściwych dla nauk historycznych oraz społecznych, a także hipotez i pytań badawczych, które jednocześnie pobudzają do dyskusji. Zarówno zawarta we wstępie analiza źródeł i literatury przedmiotu, jak i dalsze ich wykorzystanie w pracy, wskazują na dobrą znajomość tematu oraz materiału badawczego. Dostrzegam konieczność zamieszczenia we wstępie uwagi i wyjaśnienia, dotyczących stosowanej terminologii w odniesieniu do nazwy państwa – Republika Czeska i Czechy, bowiem stosowanie ich przez Doktorantkę wymiennie, może być niezrozumiałe dla szerszego grona odbiorców.

Dysertacja licząca 417 stron składa się z sześciu rozdziałów, wstępu i obszernej bibliografii. Podstawę źródłową stanowią umowy międzynarodowe, akty prawne, deklaracje i oświadczenia wydawane przez przywódców państw na forum międzynarodowym, wywiady publikowane w prasie i dane statystyczne. Zasób wykorzystanej literatury przedmiotu – monografii, artykułów naukowych, wskazuje na duże odczytanie autorki, choć zaskakuje pominięcie w bibliografii kilku własnych publikacji, min. : *Kryzys na Ukrainie w czeskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa*, „*Wschodoznawstwo*” 2015/1, *Trudne początki współpracy wyszehradzkiej*, „*Nowa Polityka Wschodnia*” 2016/1, (patrz bibliografia s. 377 – dwa tytuły).

W dużej liczbie źródeł i opracowań naukowych wykorzystanych w pracy, widoczny jest brak równowagi polegający na dominacji literatury polskojęzycznej nad czeską oraz brak głębszej analizy prasy czeskiej, a dla weryfikacji hipotez badawczych także znanych tytułów amerykańskiej i zachodnioeuropejskiej prasy i czasopism naukowych.

We wstępie, na s. 11, autorka pisze o instytucjach i ośrodkach naukowych, w których prowadziła kwerendę naukową – wśród czeskich wskazuje jedynie Bibliotekę Miejską w Pradze. Kolejne pobyty w Republice Czeskiej warto także poświęcić na kwerendę w archiwach oraz w Bibliotece Narodowej i bibliotece Ústavu pro soudobédějiny AV ČR.

Jak już wspomniano, wartościową częścią wstępu są rozważania teoretyczne, metodologiczne, które znalazły swoje rozwinięcie w pierwszym rozdziale rozprawy doktorskiej. Doktorantka analizuje w nim teoretyczne aspekty badań nad stosunkami polsko-czeskimi. Poza przedstawieniem definicji pojęć międzynarodowych stosunków politycznych, gospodarczych, militarnych, dyplomatycznych, zaprezentowano neorealistyczną teorię stosunków międzynarodowych Kennetha N. Waltza, na której Autorka oparła swoje rozważania nad wzajemnymi relacjami oraz polityką zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czeskiej.

W drugim rozdziale omówiono relacje polsko-czeskie w kontekście historycznym. Wprowadzenie tak rozległego chronologicznie fragmentu do dysertacji budzi moje największe wątpliwości zwłaszcza, że dokonana analiza dwustronnych relacji tylko w niewielkim stopniu została osadzona w polityce międzynarodowej, do tego w sposób pobieżny, a przez to bardzo uproszczony (s. 54-55, 84-87), co nie pomogło w wyjaśnieniu historycznych uwarunkowań odmiennego stanowiska Polaków i Czechów wobec Rosji i ZSRR czy polityki obu państw wobec Niemiec przed II wojną światową. Nie należy się jednak dziwić, skoro przyszło autorce na czterdziestu stronach pracy, zaprezentować 1000 lat wspólnej historii Polski i Czech. W omawianym rozdziale mgr P. Błażejewska dokonała analizy powojennych relacji Warszawy i Pragi, w tym wspólnej drogi do wolności, której to kwestii poświęca najmniej uwagi. Przed publikacją pracy warto zastanowić się nad zasadnością wyboru takiej formy prezentacji wspólnych dziejów i być może zrezygnować z obszernego omówienia problemów dobrze znanych i opisanych w literaturze przedmiotu, jak walka o Śląsk Cieszyński.

Mocną stroną tego fragmentu pracy jest podrozdział 2.3 – zatytułowanym *Aneksja Zaolzia* – Autorka w ciekawy sposób prezentuje polsko-czechosłowackie relacje w latach 20. i 30. XX w., sytuując je na tle sytuacji międzynarodowej, co z kolei powoduje, że dopiero na s. 71 podejmuje tytułową kwestię Zaolzia. Powojenne relacje sąsiedzkie zostały ujęte w trzystronicowym fragmencie (brak analizy różnic w funkcjonowaniu systemów politycznych w okresie stalinowskim i późniejszych źródła kryzysów, luka obejmuje lata 1956-1970), zaś Praskiej Wiośnie poświęcono jedno zdanie na s. 79. Dyskusyjne jest stwierdzenie Doktorantki (s.78), że do 1956 r. nie odbywały się wizyty na najwyższym szczeblu - patrz. *Informator o stosunkach polsko-czechosłowackich 1944-1989*, oprac. M. Wilk, Z. Kacpura, Warszawa 1991; *Stosunki dyplomatyczne Polski 1944-1977 r. Informator. Europa – państwa socjalistyczne*, t. I, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Archiwum, Warszawa 1979. Na s. 80 Autorka pisze o umożliwieniu polskiej mniejszości po 1989 r., tworzenia nowych organizacji i zapewnieniu dostępu do kultury i języka narodowego, ale i tu konieczne jest wyjaśnienie sytuacji Polaków, w tym polskiej mniejszości w Czechosłowacji po II wojnie światowej. Na s. 81 przywołano koncepcję konfederacji polsko-czechosłowackiej zaproponowanej przez Zbigniewa Brzezińskiego, jednak w przypisie Autorka powołała się na literaturę przedmiotu, a nie bezpośrednio na słowa profesora – czy chodzi o wykład wygłoszony na Uniwersytecie Jagiellońskim w maju 1989 r. – „Znak” maj 1989, nr 408, s.16-23? Na s. 84 Autorka pisze o braku umiejętności nawiązania współpracy polsko-czechosłowackiej i w konsekwencji powstaniu „...sytuacji bez wyjścia...” w postaci: utraty

suwerenności przez oba państwa, konferencji w Monachium, okupacji niemieckiej, sowieckiej dominacji. Nie rozumiem intencji – czy to oznacza, że polsko-czechosłowacki sojusz mógł zapobiec tym wydarzeniom i przeciwdziałać polityce mocarstw?

W moim przekonaniu, zakres chronologiczny i merytoryczny rozdziału trzeciego należy zawęzić do antecedenencji omawianych problemów, np. jedynie do lat 1945-1989, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań i przebiegu Jesieni Narodów oraz pierwszych lat normalizacji wzajemnych stosunków po 1989 r., i wykorzystać w tym celu źródła archiwalne – zasób Archiwum MSZ w Warszawie lub archiwa czeskiej dyplomacji – Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, które jednak dostępne są w bardzo ograniczonej formie. Wobec powyższych uwag, uzupełnienia wymaga także literatura przedmiotu stanowiąca podstawę analizy historii stosunków polsko-czeskich, o prace: M.K. Kamiński, *Konflikt polsko-czeski 1918-1921*, Warszawa 2004; tegoż, *Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1945-1948*, Warszawa 1990; tegoż, *Kształtowanie się stosunków polsko-czechosłowackich w latach 1948-1960*, Warszawa 2012; tegoż, *Polska i Czechosłowacja w polityce Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii 1945-1948*, Warszawa 1991; J. Friedl, Z. Jirásek, *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, Praha 2008; Z. Jirásek, A. Małkiewicz, *Polska i Czechosłowacja w dobie stalinizmu (1948-1956). Studium porównawcze*, Warszawa 2005; K. Nowak, szereg prac na temat pogranicza i polskiej mniejszości w tym min. *Mniejszość polska w Czechosłowacji (1945-1989). Między nacjonalizmem a ideą internacjonalizmu*, Cieszyn 2012; M. Migalski, *Koncepcja „Mostu między Wschodem a Zachodem” Edwarda Benesza*, Sosnowiec 2004; S. Nowinowski, *Stosunki polsko-czechosłowackie 1932-1939 w relacjach dyplomatów II Rzeczypospolitej*, Łódź 2006; tegoż, *Polska w dyplomacji czechosłowackiej 1926-1932*, Łódź 2013; J. Němček, *Od spojení k roztržce. Vytahz československé a polské exilové reprezentace 1939-1945*, Praha 2003; P. Wandycz, *Próby stworzenia konfederacji polsko-czechosłowackiej podczas drugiej wojny światowej*, w: *Władze RP na obczyźnie podczas II wojny światowej*, red. Z. Błażyński, Londyn 1994; J. Vykoukal, M. Tejchman, B. Litera B., *Východ, vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, Praha 2000; R. Baron, *Między Polską a Czechami. W optyce historyka z Brna*, Toruń 2009, tegoż, *Ambasadorowie wzajemnego zrozumienia. Niedocenieni twórcy pomostów między polską a czeską kulturą (XIX-XXI w.)*, Toruń 2013; *Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowo-Wschodniej*, red. R. Baron, R. Madecki, J. Malicki, Praha 2016; J. Bestry, *Služba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej w Czechosłowacji*, Wrocław 2005; A. Szczepańska, *Oficjalne relacje polsko-czechosłowackie w latach 1980-1989 w świetle raportów ambasady PRL w Pradze*, „Przegląd

Zachodniopomorski” 2010/4; tejże, *Warszawa-Praga 1948-1968. Od nakazanej przyjaźni do kryzysu*, Szczecin 2011; tejże, (red.) *Polsko-czeskie kontakty dyplomatyczne, gospodarcze i kulturalne w XX-XXI w.*, Szczecin 2017.

Dyskusyjna pozostaje teza autorki, która uważa, że spory terytorialne z lat 1993-2016 mogą skutkować wzajemnymi stereotypami. Przecież Czesi znajdowali się przez ostatnie lata w czołówce narodów najbardziej lubianych przez Polaków (por. *Stosunek Polaków do innych narodów*. Komunikat Badań CBOS, Warszawa styczeń 2010, www.cbos.pl). Podobnie, jak dziwić może przenoszenie do współczesności przedwojennej kalki związanej z geopolitycznym położeniem między ZSRR a Niemcami, skoro ZSRR nie był przez Czechów postrzegany jako wróg, a Niemcy po zjednoczeniu były adwokatem Polski we WE/UE.

W rozdziale trzecim P. Błażejewska analizuje w oparciu o metodę porównawczą uwarunkowania polityki zagranicznej Polski i Republiki Czeskiej, tak w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Sporo miejsca poświęca omówieniu potencjału demograficznego, ekonomicznego, politycznego i militarnego obu państw (dlaczego nie czyni tego w oparciu o dane urzędów statystycznych Polski i Republiki Czeskiej?), zwracając uwagę na oczywiste dysproporcje między Polską a Czechami. Znacznie bardziej dyskusyjna jest druga część rozdziału poświęcona relacjom międzynarodowym. Po jej przeczytaniu rodzą się pytania o kryterium doboru państw poddanych analizie (poszukiwanie paraleli między relacjami Polski i Republiki Czeskiej ze Stolicą Apostolską czy Izraelem, kilka zdań o stosunkach obu państw z krajami Azji, Afryki, Ameryki Łacińskiej) oraz o sensowność wniosków opartych na tak przeprowadzonej analizie porównawczej? De facto Doktorantka analizuje relacje Polski i Republiki Czeskiej z wybranymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, a wiele z tych wątków zostało następnie niejako powielonych, np. relacje z Chinami na s. 139, dalej na s. 141, w kolejnych fragmentach pracy, co powoduje chaos. Skoro jest to rozdział wprowadzający, którego celem jest pokazanie uwarunkowań polityki zagranicznej Polski i Republiki Czeskiej, to dlaczego nie omówiono relacji ze Wspólnotą Europejską, a jedynie UE – chronologicznie ten fragment powinien znaleźć się w rozdziale czwartym lub dla jasności należy dopisać cezury do tytułu rozdziału, które Autorka doprecyzowuje dopiero w zakończeniu rozdziału – 1993-2016? Na s. 137 Doktorantka pisze o koncentracji kontaktów polsko-czeskich w ramach Unii Europejskiej i dalej o oddziaływaniu na nie kilku innych państw i wymienia tu Wielką Brytanie, pewnie to niezręczność lub niezrozumienie przez recenzentkę, ale wygląda na to jakby Wielka Brytanie nie była już członkiem Unii Europejskiej. Co zdecydowało, że jako przykłady współpracy wielostronnej wybrano ONZ, Radę Europy?

W rozdziale trzecim p. 3, brakuje odniesień do koncepcji polityki zagranicznej rządu Tadeusza Mazowieckiego, expose Krzysztofa Skubiszewskiego, patrz: K. Skubiszewski, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989-1993*, Warszawa 1997; *Sprawozdania Stenograficzne z Posiedzeń Sejmu; Sprawozdania Stenograficzne z Posiedzeń Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu*. Ze źródeł czeskich można wykorzystać wystąpienia ministrów spraw zagranicznych na temat kierunków polityki zagranicznej np. podczas spotkań z ambasadorami Republiki Czeskiej, www.mzv.cz oraz *Narodni Program Přípravy ČR na členství v EU*, Praha 1999.

Proponuję uzupełnienie literatury przedmiotu dla rozdziałów od II do V: P. Ukielski, *Czechosłowacja – implozja systemu*, w: *1989 - Jesień Narodów*, Warszawa 2009; tegoż *Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji*, Warszawa 2007; *Czechy, Polska, Ukraina. Partyjne i systemy partyjne. Stan i perspektywy*, red. K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, Toruń 2007; Jacek Wojnicki, *Trudna droga do demokracji. Europa Środkowo-Wschodnia po 1989 roku*, Warszawa 2002; K. Jasiołkowski, *Wpływ instytucjonalizacji powiązań międzynarodowych na procesy transformacji ustrojowej w Europie Środkowo-Wschodniej i Wschodniej*, „*Studia Europejskie*” 1997/1; P. Woźniak, *Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne Republiki Czeskiej*, Warszawa 1996; M. Czyżniewski, K. Witkowska-Chrzczonek, *Prezydencja Republiki Czeskiej w Radzie Unii Europejskiej. Studium prawno-polityczne*, Warszawa 2011; *Przewodnictwo Polski w Radzie Unii Europejskiej. Raport końcowy z przygotowań i sprawowania prezydencji*, Warszawa 2012, www.oide.sejm.gov.pl; *Priorytety Polskiej Polityki Zagranicznej 2012-2016*, www.premier.gov.pl, 27 marca 2012; „*Przegląd Zachodni*” 2012/2, częściowo poświęcony polskiej prezydencji.

Rozdział czwarty dotyka kwestii najbliższych tematowi pracy czyli stosunków polsko-czeskich oraz wpływu polityki prowadzonej przez państwa trzecie i organizacje międzynarodowe na wzajemne relacje Warszawy i Pragi. Stanowi on jednocześnie główną część pracy i w moim przekonaniu, jej najmocniejszą stroną (poza zgromadzoną bazą źródłową i literaturą przedmiotu). Ustalenia poczynione przez Autorkę nie budzą wątpliwości i w pewnej części stanowią efekt Jej własnych dociekań badawczych. Dużą wartością pracy jest podjęcie problematyki gospodarczej, kulturalnej i militarnej we wzajemnych relacjach, bowiem rzadko stanowiła ona przedmiot zainteresowań badaczy. Dla pełniejszego obrazu stosunków gospodarczych, działań dyplomacji ekonomicznej, wzajemnych inwestycji, pomocna może być analiza działalności placówek dyplomatycznych obu państw, min. Biuletyny i Sprawozdania z pracy Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady w

Pradze, zlikwidowanego 1 września 2017 r., publikacje w „Rynkach Zagranicznych” oraz szczegółowa analiza działalności Instytutu Polskiego w Pradze. Autorka może wykorzystać także istniejące już opracowania: A. Szczepańska-Dudziak, *Polish public diplomacy towards Czech Republic 2011-2013*, w: *Open Europe: Culture Dialogue Across Borders. Vol. 5: New Diplomacy in Open Europe*, red. B. Curyło, J. Kulska, A. Trzcielińska-Polus, Opole 2014; tejże, *Dyplomacja ekonomiczna i kulturalna – nowy wymiar relacji Polski z Republiką Czeską*, w: *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń*, red. M. Pietrasik, M. Stelmach, K. Żakowski, Łódź 2016; J. Głowacki, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Republice Czeskiej*, w: *Przestrzeń Europy Środkowej - przykłady transformacji*, Europa XXI, Centrum Studiów Europejskich, Warszawa 1998. Warto sięgnąć do dokumentów jak: *Priorytety Polskiej Polityki Zagranicznej 2012-2016*, Zapisy przebiegu posiedzeń Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu, expose ministrów spraw zagranicznych, *Badania wizerunkowe Polski i polskiej gospodarki w krajach głównych partnerów gospodarczych. Raport badań fokusowych*, Ministerstwo Gospodarki, Ageron Warszawa 2011, Raporty MSZ *Dyplomacja Publiczna 2011, 2012*, *Polska prezydencja w UE: program kulturalny w Czechach na stronie Instytutu Polskiego*. W tym rozdziale autorka odwołuje się do źródeł MSZ Republiki Czeskiej, czego brakuje w wielu innych fragmentach dysertacji, a w każdym razie widoczna jest dominacja polskich źródeł i literatury nad czeskimi.

Korekty wymaga informacja zamieszczona na s. 241 rozprawy doktorskiej – Czechosłowacki Ośrodek Informacyjny w Warszawie rozpoczął swoją działalność 24 marca 1949 r., a nie jak podano w 1947 r. Polski Ośrodek Informacyjny w Pradze powstał w styczniu 1949 r. (w 1950 r. rozpoczęła działalność jego filia w Bratysławie), a w kolejnych latach zmieniając nazwę na Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej, odgrywał znaczącą rolę w upowszechnianiu polskiej kultury i stanowił dla czechosłowackiego społeczeństwa swoiste „okno na świat” poprzez dostęp do prasy, muzyki, literatury i fachowych wydawnictw. Problematyka ta została szerzej omówiona - A. Szczepańska, *Warszawa-Praga...* oraz A. Szczepańska-Dudziak (red.), *Polsko- czeskie kontakty...* O pracy Ośrodka Doktorantka wspomina jednym zdaniem także na s. 79. Omówione przez autorkę formy współpracy kulturalnej i naukowo-technicznej (programy współpracy i wybrane formy aktywności – dlaczego nie połączone w jeden podrozdział? Z analizy wyłączono współpracę prowadzoną w latach 90-tych, dlaczego?) były możliwe dzięki otwarciu granic oraz wymianie osobowej, która była utrudniona po II wojnie światowej. Wiele działań na tych płaszczyznach realizowano także w trudnym okresie komunistycznego monopolu władzy, pod kontrolą instytucji państwowych, podobnie jak współpracowały ze sobą miasta, województwa i

obszary przygraniczne. Jednak dopiero nieskrępowana wymiana osobowa i kontakty społeczne po 1989 r., przyczyniły się do zmiany stereotypów i uczyniły relacje polsko-czeskie ponadstandardowymi, po raz pierwszy w sąsiedzkiej historii. Uzupełnieniem literatury dotyczącej kontaktów kulturalnych może być praca M. Pindór, *Polsko-czeskie i polsko-słowackie kontakty teatralne. Cieszyn – Český Těšín 1945-1999*, Katowice 2006.

Na s. 242 pracy zamieszczono informację o utworzeniu w 2001 r. we Wrocławiu, Konsulatu Generalnego Republiki Czeskiej, to bodaj pierwsza wzmianka o istnieniu przedstawicielstwa dyplomatycznego i konsularnego (istniały one przed II wojną, a po jej zakończeniu odgrywały ważną rolę w realizacji polityki zagranicznej swoich państw). Mało znany dotąd wątek wzajemnych relacji po 1989 r. – działania służby zagranicznej obu państw, niestety nie został podjęty przez Doktorantkę, a tym samym praca nie wypełniła poważnej luki badawczej. Wobec braku dostępu do zasobów archiwów dyplomacji Republiki Czeskiej i Polski w omawianym okresie, pozostaje posiłkowanie się informacjami ze stron internetowych placówek dyplomatycznych i konsularnych, sprawozdaniami z ich pracy, sprawozdaniami z prac Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu oraz źródłami prasowymi. Dzięki nim można było odtworzyć strukturę placówek, obsadę kadrową ale przede wszystkim niektóre przejawy ich działalności, np. opiekę konsularną wśród Polonii.

W czwartym rozdziale (s. 247-248) omówiono także sytuację mniejszości polskiej w Republice Czeskiej i czeskiej mniejszości w Polsce (s. 248-249). We wcześniejszych fragmentach pracy (s. 77, 80) znajdują się już odniesienia do tej trudnej kwestii rzutującej w dużej mierze na atmosferę sąsiedzkich relacji, tak po I, jak i po II wojnie światowej. Warto rozwinąć w dysertacji tę kwestię w celu lepszego zrozumienia uwarunkowań wzajemnych relacji oraz istoty samego problemu mniejszości narodowych i polityki obu państw wobec nich. Temu służyłoby wykorzystanie wspomnianej uprzednio monografii Krzysztofa Nowaka i publikacji autorstwa Tadeusza Siwka.

Rozdział piąty rozprawy dotyczący wzajemnych relacji transgranicznych i regionalnych, dotyka kwestii będących w gestii różnych organów władzy państwowej. Omówione formy aktywności stanowią dopełnienie i kolejną płaszczyznę realizacji wzajemnych kontaktów Polski i Republiki Czeskiej oraz ich aktywności na arenie międzynarodowej. Z jednej strony – współpracy transgranicznej samorządów i władz terytorialnych, z drugiej zaś – polityki zagranicznej i dyplomacji wielostronnej rządu i władz centralnych w Warszawie. Obie płaszczyzny wzajemnych współpracy zostały już szeroko omówione w literaturze przedmiotu, jednak mgr Paulina Błazejewska doskonale poradziła sobie z tak różnorodnym materiałem badawczym, nie rezygnując przy tym z przekazu

źródłowego (poza dwustronnymi umowami także sprawozdania, komunikaty, wystąpienia podczas spotkań V4 www.visegragroup.eu). Ustalenia poczynione w rozdziale nie budzą wątpliwości w odniesieniu do pierwszej części, poświęconej współpracy transgranicznej, zwłaszcza euroregionom szeroko omówionym już w literaturze. Tu ciekawe byłoby wykazanie czy działania w ramach euroregionów pomogły w przełamaniu niechęci i sąsiedzkich stereotypów oraz czy wzmocniły międzynarodową pozycję obu państw, w myśl głównej hipotezy badawczej? Czy współpraca wyszehradzka przybliży Polskę do realizacji idei Międzymorza – fantasmagorii, która powraca jak bumerang do polskiej polityki zagranicznej? Takich wniosków Autorka nie formułuje.

Konstrukcja dysertacji zaproponowana przez mgr P. Błażejweską, skłania do rozważenia czy omawiana w tym rozdziale kwestia współpracy regionalnej (w tym przypadku w formule wyszehradzkiej, a nie organizacji międzynarodowych) nie powinna znaleźć się w czwartym rozdziale? Doktorantka przekonuje bowiem na s. 298 – „*Wiele kwestii dotyczących Polski i Czech uzgadniano w ramach Grupy Wyszehradzkiej, która przyczyniła się znacząco do współpracy obu państw, często inicjując wzajemne przedsięwzięcia w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej*”.

Ostatni, szósty rozdział pracy także został podzielony na dwie części – pierwsza dotyczy stosunków polsko-czeskich w kontekście zmian w systemie międzynarodowym (jak deklaruje Doktorantka we wstępie w latach 1993-2016), w drugiej części natomiast, w oparciu o teoretyczne strategie polityki zagranicznej, Autorka prognozuje jak mogą w przyszłości rozwinąć się kontakty Warszawy i Pragi. W odniesieniu do pierwszego z analizowanych zagadnień można odnieść wrażenie, że stanowi on powielenie wcześniej omówionych kwestii, np. w pierwszym podrozdziale – *Główne obszary zacieśnienia relacji Polski i Czech wobec zmian międzynarodowych*. W obu przypadkach omawiane są problemy bezpieczeństwa we wzajemnych relacjach, współpraca transatlantycka, relacje z Rosją i regionem środkowoeuropejskim, Partnerstwo Wschodnie. Podjęte rozważania prowadzą mgr P. Błażejweską do postawienia dyskusyjnej tezy o tym, że współpraca polsko-czeska na forum wyszehradzkim i UE, doprowadziła do nawiązania relacji gospodarczych z państwami Azji Wschodniej, szczególnie z Chinami (s. 339). Czy wcześniej tej współpracy nie było?

Ostatni fragment pracy opiera się na analizie dwóch rządowych dokumentów: *Strategii Polskiej Polityki Zagranicznej na lata 2017-2021* oraz koncepcji czeskiej polityki zagranicznej z 2015 r. Autorka dokonała paralelnej analizy tych dokumentów, powołując się lub dosłownie przytaczając ich zapisy i konstatując, że mało w nich miejsca na wzajemne relacje pomimo, że Polska i Republika Czeska są dla siebie bardzo ważnymi partnerami

gospodarczymi i najbliższymi sąsiadami. Trudno się dziwić skoro za najważniejsze wyzwanie dla polskiej dyplomacji publicznej i kulturalnej uznano zaprezentowanie światu kwestii historycznych w sposób zrozumiały (s. 347), Czesi zaś zamierzają budować narodowy branding, a współpraca wyszehradzka często bywa wykorzystywana w celu rozbijania jedności Unii Europejskiej.

Aparat naukowy został zastosowany w dysertacji doktorskiej poprawnie. Pewne zastrzeżenia budzi niestandardowa struktura bibliografii załącznikowej, np. dlaczego wywiady zostały zamieszczone po literaturze przedmiotu i netografii, a pamiętniki J. Becka znajdują się wraz z deklaracjami, oświadczeniami i wystąpieniami podczas posiedzeń Grupy Wyszehradzkiej, statutem Polsko-Czeskiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Transgranicznej czy wystąpieniem Lecha Kaczyńskiego? Czy *Koncepcje polityki zagranicznej Republiki Czeskiej z 2015 r.* wydane zostały w wersji drukowanej czy autorka zaczerpnęła to źródło ze strony internetowej MZV – s. 361.

Rozprawa napisana jest poprawnym językiem, forma wypowiedzi jest jasna, rzeczowa i logiczna. Z recenzenckiego obowiązku wskażę na (naprawdę drobne) błędy w pisowni nazwisk, nazw w języku czeskim np. **Lidové** noviny, **Václav** (tu brak konsekwencji w bibliografii) Havel, jeśli Hrádek to nad **Nisou**, **Zdeněk** Jirásek oraz błędny zapis - przypis 1176 M. Migdalski zamiast Migalski, podobnie w bibliografii.

Zauważalna jest u Autorki skłonność do zbytniego wypełniania narracji faktografią i szczegółami (ustaleniami znanymi z literatury przedmiotu), które nie pozostawiają już miejsca na językowe popisy i kunszt słowa. Ta drobiazgowość rodzi dysproporcje i często skutkuje brakiem własnych spostrzeżeń, wniosków, które znajdziemy w pracy, ale w natłoku dat i wydarzeń, stają się one niemal niewidoczne. Autorka potrafi syntetyzować i wnioskować czemu dała wyraz w zakończeniu podsumowując swoje odpowiedzi na wszystkie pytania badawcze postawione we wstępie oraz proponując pożądany model stosunków polsko-czeskich.

Praca jest poprawna merytorycznie, zebrany materiał badawczy, umiejętność doboru i jego analizy, znawstwo tematu oraz widoczna pasja badawcza nad wybranym tematem, stanowią niewątpliwie atuty pracy. Autorka stawia we wstępie odważne tezy, a wobec siebie poważne wymagania (sześć pytań badawczych!!!), dla których spełnienia potrzebna była odwaga, dociekliwości i konsekwencja. Nie wszystkie ustalenie poczynione w pracy mnie przekonują, nie wszystkie tezy podzielam (jak zmierzyć wpływ bilateralnej współpracy na pozycję międzynarodową Polski i Republiki Czeskiej? Czy bez tej współpracy byłaby ona mniejsza? Czy autorka analizowała głosy ekspertów, polityków i opinii publicznej w innych

krajach, które wskazują na wzrost znaczenia obu państw na arenie międzynarodowej dzięki działaniom np. V4), jednak doceniam wysiłek i efekty pracy mgr Pauliny Błażejewskiej oraz mam przekonanie, że w dążeniu do naukowej samodzielności zrobi postępy i podejmie w przyszłości dyskusję ze stanowiskami innych badaczy, a ich ustalenie podda weryfikacji, czyniąc nowatorskimi efekty swojej pracy.

Reasumując – pozytywnie oceniam dysertację i wobec powyższych opinii, stwierdzam, że przedłożona do recenzji praca doktorska mgr Pauliny Błażejewskiej – *Relacje bilateralne Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Czeską w latach 1993-2016*, spełniają wymogi stawiane w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz wnioskuje o dopuszczenie Pani Pauliny Błażejewskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Anna Szczepańska-Dudziak

